

РЕЦЕНЗІЯ

завідувача кафедри спортивних ігор

Національного університету фізичного виховання і спорту України,

кандидата наук з фізичного виховання і спорту, доцента

Шутової Світлани Євгеніївни

на дисертаційну роботу Лю Яна «Організаційно-методичні засади відбору

баскетболістів при комплектуванні національних збірних команд до

головних змагань року»,

що подана на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 01

Освіта/Педагогіка, за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт

Актуальність проблеми дослідження. Проблема пошуку обдарованих спортсменів здатних до конкурентної боротьби в найбільш престижних міжнародних змаганнях сьогодні набуває особливого значення. Престижність та популярність ігрових видів спорту, їх соціальна значущість у всьому світі на сьогоднішній день досягли такого масштабу, що у багатьох національних збірних команд виникає реальна проблема елементарної кваліфікації до участі в головних змаганнях ігрового сезону.

Постійне зростання рівня конкурентної боротьби на змаганнях вимагає від спортсменів все більшого прояву специфічних якостей, універсалізму та готовності до демонстрації найвищих спортивних результатів в досить щільному графіку змагань на клубному рівні та під час виступів за національні збірні команди своїх країн. При цьому потрібно чітко розуміти, що пошук та відбір спортсменів багато в чому буде залежати від повноти знань, що відображають провідні, для конкретного виду спорту, якості та властивості, їх комплексної діагностики з урахуванням існуючих завдань на кожному із етапів багаторічного вдосконалення.

Розглядаючи систему спортивного відбору та орієнтації в ігрових видах спорту необхідно розуміти, що особливе місце тут належить процесу

перманентного комплектування команд високого класу від ефективності якого, в сучасних умовах глобалізації та професіоналізації спорту, напрямку будуть залежати результати виступів в окремих змаганнях та ігровому сезоні загалом. Відбір спортсменів в команду високого класу та формування складу на головні змагання року є завершальною стадією та квінтесенцією всієї багаторічної системи відбору та орієнтації в ігрових видах спорту. При цьому сьогодні прийнято виділяти, у якості відносно самостійних ланок цього процесу, процедуру відбору гравців в клубні професійні команди для участі в матчах національного чемпіонату і кубкових міжнародних змаганнях, а також відбір спортсменів під час комплектування команд для участі в міжнародних змаганнях збірних (континентального та світового рівня)

На думку фахівців, найбільш складним в організаційно-методичному плані, є відбір баскетболістів в національну збірну команду країни. Перед тренерським штабом збірної стоїть непросте завдання в стислі терміни із великої кількості спортсменів обрати найбільш підготовлених та мотивованих на даному етапі підготовки кандидатів для участі у відповідальних міжнародних змаганнях. Необхідно враховувати велику кількість критеріїв та факторів під час здійснення подібного діагностичного оцінювання готовності спортсмена, починаючи від досвіду виступів у міжнародних турнірах і актуального стану готовності до соціально-правових та методичних аспектів організації процесу відбору. При цьому разом із підготовкою основного складу команди паралельно необхідно вирішувати завдання, що пов'язані із підготовкою майбутнього резерву, від якого буде залежати успішність виступів збірної в найближчій перспективі тощо.

Стрімка глобалізація спортивних ігор вже сьогодні призвела до істотних змін в результатах виступів клубних команд і національних збірних.

Одним із ключових напрямів системи підготовки національних збірних є відбір та комплектування складу команди до участі в конкретних змаганнях. Сучасна система спортивних змагань в багатьох ігрових видах спорту передбачає участь збірних в різноманітних за своїм масштабом та

специфікою турнірах, безпосередня підготовка до яких має досить стислі терміни. При цьому до складу збірної повинні потрапляти найбільш підготовлені та мотивовані, на даний період часу спортсмени, які здатні принести найбільшу користь збірній. Цей процес в річному циклі підготовки сьогодні має перманентний та досить динамічний характер. Поточне потрапляння спортсмена до складу збірної обумовлено дією величезної кількості об'єктивних та суб'єктивних чинників, кожен із яких може істотним чином вплинути на прийняття підсумкового рішення щодо виклику та включення спортсмена до складу команди яка буде приймати участь у конкретних змаганнях. Не дивлячись на очевидну важливість та актуальність цих питань, в спеціальній літературі сьогодні спостерігається суттєвий дефіцит фундаментальних наукових досліджень з вузлових проблем організації та методики відбору спортсменів під час комплектування національних збірних команд до участі в головних змаганнях року.

Враховуючи вище сказане, потрібно відзначити актуальність та практичну значущість обраної теми дисертаційної роботи Лю Яна, яка спрямована на обґрунтування та представлення організаційно-методичних засад для відбору баскетболістів під час комплектування складів національних збірних команд до головних змагань року.

Зв'язок роботи з науковими планами, темами. Робота виконана відповідно до Плану науково-дослідної роботи НУФВСУ на 2021–2025 рр. за темою 2.2 «Удосконалення підготовки до головних змагань макроциклу збірних команд України у спортивних іграх» (№ держреєстрації 0121U108185). Внесок дисертанта, як співвиконавця теми, полягав в обґрунтуванні і узагальненні організаційно-методичних засад та розробці критеріїв відбору спортсменів під час комплектування збірних для участі в змаганнях з баскетболу в рамках річного циклу підготовки.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. У дисертаційній роботі відповідно до теми дослідження визначено об'єкт (підготовка національних

збірних команд до головних змагань року) та предмет дослідження (організаційно-методичні умови та критерії відбору спортсменів під час комплектування національних збірних для участі в головних змаганнях року) що відповідають меті та завданням роботи.

Досягнення мети дослідження – визначення організаційно-методичних особливостей та критеріїв відбору баскетболістів під час комплектування національних збірних команд до участі в головних змаганнях року передбачало вирішення таких завдань:

1. Проаналізувати та узагальнити наукові дані щодо особливостей відбору баскетболістів на різних етапах багаторічного вдосконалення за даними спеціальної літератури та мережі Internet.

2. Визначити організаційно-методичні особливості та представити алгоритм відбору спортсменів під час комплектування національних збірних команд до участі в головних змаганнях року.

3. Систематизувати та представити інформативні критерії для відбору баскетболістів до складу збірної для участі в міжнародних змаганнях та розробити модельні характеристики ключових сторін підготовленості спортсменів.

4. Встановити пріоритетну значущість критеріїв відбору під час комплектування складів національних збірних до участі у змаганнях в різних фазах ігрового сезону.

5. Визначити перспективні шляхи реалізації запропонованого алгоритму організації та критеріїв відбору і встановити їх ефективність для довгострокової підготовки національних збірних команд України до головних змагань року.

Результати дисертаційної роботи мають об'єктивний характер, ґрунтуються на достатній кількості наукового матеріалу, комплексі інформативних методів, адекватних поставленим меті та завданням роботи.

Сформульовані висновки у повній мірі відображають зміст проведених досліджень і відповідають завданням роботи.

Достовірність і новизна отриманих наукових результатів.

Достовірність отриманих результатів підтверджується достатньою кількістю обстежених спортсменів, обраною методикою організації педагогічного дослідження. Отримані здобувачем наукові положення та висновки підтверджені шляхом математичної обробки та статистичного аналізу.

Автором застосовано: загальнонаукові методи дослідження, соціологічні методи дослідження, педагогічне спостереження, педагогічне тестування, аналіз змагальної діяльності, психологічні та психофізіологічні методи дослідження, медико-біологічні методи дослідження математико-статистичні методи досліджень.

Проаналізовано особливості змагальних дій баскетболістів, що приймали участь в матчах національних збірних команд на чемпіонатах Європи, світу та Олімпійських іграх. Якісні критерії та показники, які використовувались у роботі відображали ефективність гри спортсменів і команди (техніко-тактичні дії та ін.), кількісні – характеризували обсяги змагальних навантажень (зовнішня сторона), що були виконані гравцями в окремо взятому матчі, на турнірі, або протягом ігрового сезону.

На протязі 2022 – 2024 років було проведено анкетування серед тренерів з баскетболу, фахівців спортивних федерації, науково-педагогічних працівників освітніх установ. Були опитані тренери національних та молодіжних чоловічих і жіночих збірних команд України з баскетболу, професійних баскетбольних клубів, які виступають в українській Суперлізі та ін.). В анкетуванні прийняло участь 22 експерти.

Дисертація робота містить **наукову новизну**. Дисертантом отримано нові дані, а саме: вперше систематизовано і представлено організаційні умови підготовки та методичні аспекти формування складу національних збірних команд для участі в головних змаганнях року в сучасних умовах глобалізації та професіоналізації баскетболу. Вперше представлено покроковий алгоритм організації етапного відбору баскетболістів до складу

національних збірних команд та запропоновані його концептуальні принципи. Вперше визначено інформативні критерії для відбору спортсменів високого класу до лав національних збірних команд в річному циклі підготовки та визначена їх пріоритетна значущість для відбору під час комплектування складів збірних в різних фазах ігрового сезону. Вперше розроблено модельні кількісно-якісні характеристики, які відображають рівень підготовленості кандидатів для відбору в національну збірну

Окрім цього визначено факторну структуру техніко-тактичної підготовленості баскетболістів високого класу різного ігрового амплуа. Визначено вплив віку баскетболістів на ефективність ведення ними змагальної діяльності та встановлені оптимальні вікові зони досягнення найвищих спортивних результатів в матчах національних збірних на престижних міжнародних змаганнях. Розширено дані про специфічні особливості змагальної діяльності в баскетболі та необхідність врахування її кількісних параметрів протягом ігрового сезону. розширено дані щодо особливостей побудови етапу безпосередньої підготовки національних збірних команд до участі головних змаганнях року. Доповнено знання з питань підготовки баскетболістів на різних етапах багаторічного вдосконалення, відбору та орієнтації, моделювання та прогнозування, контролю та оцінювання рівня підготовленості та ефективності змагальної діяльності.

Практична значущість роботи полягає у впровадженні запропонованого алгоритму організації відбору та інформативних критеріїв для відбору баскетболістів під час перманентного процесу комплектування національних збірних команд в річному циклі підготовки до участі в міжнародних змаганнях.

Сформульовані в дисертації висновки і пропозиції використано для впровадження в практику роботи Громадської спілки «Федерація баскетболу України», а також в освітній процес кафедри історії та теорії олімпійського спорту Національного університету фізичного виховання і спорту України.

Повнота викладу матеріалів дисертації в опублікованих працях. За темою дисертації видано 5 наукових праць: 1 стаття у науковому виданні з переліку наукових фахових видань України, 2 статті у періодичному науковому виданні США, проіндексованому в базі даних Scopus (Q3); 2 публікації апробаційного характеру.

Характеристика основних положень роботи. Дисертаційна робота включає анотацію, список публікацій здобувача за темою дисертації, зміст, перелік умовних позначень, вступ, п'ять розділів та висновки до них, загальні висновки, список використаних джерел, додатки (всього 5 додатків). Обсяг основного тексту дисертації складає 172 сторінки. Цифровий матеріал дисертації ілюстровано 13 таблицями та 36 рисунками. Список використаних джерел складає 196 найменувань, з яких 50 – кирилицею та 146 – латиницею.

У вступі дисертації обґрунтовано актуальність обраної теми роботи, окреслено зв'язок роботи з науковими планами, темами, сформульовано об'єкт, предмет, мету, завдання, методи дослідження, розкрито наукову новизну, практичне значення роботи, наведено дані про апробацію отриманих результатів, структуру роботи.

Перший розділ «Проблеми відбору баскетболістів та комплектування команд високої кваліфікації для участі в головних змаганнях року» присвячений аналізу наукових джерел, де висвітлено: проблеми побудови багаторічної підготовки спортсменів в ігрових командних видах спорту; критерії відбору та спортивної орієнтації в системі багаторічної підготовки баскетболістів; особливості оцінювання ефективності змагальної діяльності баскетболістів високого класу під час відбору та комплектування національних збірних команд до головних змагань року, управління підготовкою національних збірних команд до головних змагань року ін.

У другому розділі «Методи та організація дослідження» розкрито методологію дослідження, наведено використані методи та обґрунтовано

доцільність їх застосування. Представлено відомості про випробування та етапи дослідження. Науково-методичне обґрунтування і організація дослідження здійснювались з урахуванням загальнонаукових і методологічних принципів цілісності наукових досліджень і їх подальшого практичного впровадження.

У процесі виконання дисертаційної роботи були використані такі методи: загальнонаукові методи дослідження, соціологічні методи дослідження, педагогічне спостереження, педагогічне тестування, аналіз змагальної діяльності, психологічні та психофізіологічні методи дослідження, медико-біологічні методи дослідження математико-статистичні методи досліджень. Дослідження проводилися в три етапи з 2022 по 2025 рр.

У третьому розділі «Організація багаторічного процесу підготовки та відбору баскетболістів при комплектуванні складів національних збірних команд до головних змагань річного циклу». Представлено структуру і зміст ієрархічної системи підготовки віддаленого та найближчого резерву національних збірних команд. Обґрунтовується важливість планомірної багаторічної підготовки талановитих спортсменів на клубному рівні та під час виступів у лавах юнацьких збірних команд різних вікових категорій. Розглянута специфіка періодизації ігрового клубного сезону яка на пряму впливає на організацію та принципи відбору гравців національних збірних команд для участі в міжнародних змаганнях протягом року. Обґрунтовано та представлено етапний алгоритм відбору баскетболістів до лав збірної в річному циклі підготовки, який включає три ключових ланки: попередній, проміжний та основний відбір. Розглянуті ключові принципи відбору баскетболістів при комплектуванні національних збірних. В систематизованому вигляді представлена ієрархія управління підготовкою національних збірних команд та її основні структурні ланки. Розкрито вплив кожної управлінської ланки на процес підготовки баскетболістів високого класу в сучасних умовах глобалізації та професіоналізації сучасного спорту. Вказується на принципово важливе значення оптимізації діяльності та ефективної взаємодії ключових управлінських ланок під час централізованої

підготовки збірних команд для участі у головних міжнародних змаганнях року.

У четвертому розділі «Критерії відбору баскетболістів при комплектуванні складів національних збірних команд до участі в головних змаганнях року». Обґрунтовано та представлено ключові критерії відбору баскетболістів при комплектуванні складів національних збірних команд (спортивно-педагогічні, медико-біологічні, соціально-психологічні та нормативно-правові).

Розглянуті специфічні умови комплектування національних збірних в різних фазах ігрового сезону. Наведені найбільш інформативні критерії для відбору гравців для участі в головних змаганнях року (тривалий цикл підготовки) та для участі у відбіркових іграх, які традиційно проводяться FIBA в спеціально організованих «кваліфікаційних вікнах» (короткостроковий цикл підготовки).

Представлені модельно-цільові характеристики ключових сторін підготовленості баскетболістів високого класу з урахуванням їх ігрового амплуа. Проаналізовано особливості реалізації базових техніко-тактичних дій гравцями в міжнародних змаганнях. Здійснено порівняльний аналіз змагальних навантажень для баскетболістів, що виступають у провідних європейських чемпіонатах та НБА. Наведені важливі методичні умови для здійснення об'єктивного оцінювання змагальних дій гравців високого класу («фактор протиборчої сторони у матчі», проведений ігровий час та ін.)

Представлено результати факторного аналізу техніко-тактичної діяльності баскетболістів національних збірних команд з урахуванням їх ігрового амплуа. Розглядається вплив віку баскетболістів на ефективність їх змагальної діяльності та відбір при комплектуванні національних збірних команд для участі в головних змаганнях року. Представлена багаторічна динаміка ключових параметрів змагальної діяльності баскетболістів високого класу протягом професійної кар'єри.

У п'ятому розділі «Аналіз та узагальнення результатів дослідження»

здійснено узагальнення результатів дослідження і теоретичного аналізу, сформовані основні результати дисертаційного дослідження, розкрита практична та теоретична значущість проведеної роботи. У процесі дисертаційного дослідження було отримано три групи даних: результати, що підтверджують, набули подальшого розвитку та абсолютно нові.

В роботі вперше визначені та систематизовані ключові фактори, що впливають на процес підготовки національних збірних команд до головних змагань ігрового сезону: 1) нетривалість підготовки, що обумовлено щільним графіком виступів на клубному рівні та необхідністю якісного відновлення після проведеного сезону (post season break); 2) різний час прибуття гравців у розташування збірної команди; 3) різний рівень підготовленості баскетболістів; 4) необхідність проведення селекційної роботи.

Вперше запропоновано етапний алгоритм організації відбору для комплектування національних збірних команд який включає три послідовно взаємопов'язані ланки: перший етап відбору (попереднього перегляду) спрямований на здійснення перманентного контролю за результатами змагальної діяльності кандидатів у збірну, які виступають у провідних клубних чемпіонатах світу та в Україні. Другий етап відбору (проміжний) має забезпечити формування попереднього складу команди, який розпочне тренувальний процес для участі в офіційних змаганнях. Третій етап відбору (основний) має вирішити завдання по визначенню остаточного складу команди, яка візьме участь в офіційних міжнародних змаганнях.

Систематизовані та представлені ключові принципи спортивного відбору під час комплектування національних збірних команд: 1) поточної результативності; 2) комплексного оцінювання; 3) патріотизму та позитивної мотивації; 4) стратегічної селекції та збалансованості.

Визначені та систематизовані інформативні критерії відбору баскетболістів до лав національних збірних команд, які умовно були розділені на чотири відносно самостійні блоки: 1) спортивно-педагогічні; 2) медико-біологічні; 3) нормативно-правові; 4) соціально-психологічні.

Робота містить висновки, список використаних джерел та додатки, де відображені в тому числі і акти впровадження результатів. За структурою та змістом дисертаційне дослідження має логічне викладення матеріалу, послідовну побудову, що дозволяє отримати уявлення про досягнення мети та завдань роботи. Матеріал дисертаційної роботи викладено державною мовою, лаконічно, науковим стилем.

Зауваження та дискусійні положення щодо змісту дисертаційної роботи. Суттєвих зауважень до змісту та оформлення дисертаційної роботи в цілому немає. Позитивно оцінюючи дисертацію Лю Яна, можна зазначити деякі зауваження, побажання і дискусійні питання:

1. Потребують уточнення формулювання п'ятого завдання. Можливо, слід було більш чітко представити перспективні шляхи реалізації запропонованого алгоритму організації та критеріїв відбору під час довгострокової підготовки національних збірних команд.

2. В другому розділі (стр. 69), детально розписані сучасні математичні індекси (коефіцієнти корисних дій), які використовуються фахівцями для інтегрального оцінювання змагальної діяльності гравців високого класу. Однак, в тесті дисертаційного дослідження ці статистичні показники практично не зустрічаються.

3. На рисунку 3.2 автор вказує на важливість підготовки найближчого резерву національних збірних вже у віці 13-14 років (етап спеціалізованої базової підготовки). Добре відомо, що у цьому віці баскетболісти продовжують інтенсивно зростати та розвиватись і визначити стратегічно обдарованих гравців в цей період часу вкрай складно. Доцільність такої ранньої форсованої підготовки, на наш погляд, є досить сумнівною. В тексті роботи дисертант не до кінця розкрив необхідність такого раннього старту підготовки резерву збірних.

4. В підрозділі 4.6 автор наводить результати кореляційного аналізу між віком баскетболістів різного амплуа та особливостями реалізації ними окремих (переважно допоміжних) техніко-тактичних дій у міжнародних

матчах. На наш погляд, більш інформативним був би розгляд за основними результативними діями в грі (кидки з різних дистанцій, набрані очки в грі, коефіцієнти корисних дій тощо). Наявність статистично значущих зв'язків, в такому випадку, дозволила б автору підтвердити вплив віку гравців на успішність їх змагальної діяльності.

5. В тексті дисертації зустрічаються неточності, орфографічні та редакційні помилки.

Однак, зазначені дискусійні питання не впливають на загальну позитивну оцінку поданої роботи і не знижують її високого рівня.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам.
Дисертаційна робота Лю Яна «Організаційно-методичні засади відбору баскетболістів при комплектуванні національних збірних команд до головних змагань року» є завершеним самостійним дослідженням, має наукову новизну, практичну та теоретичну значущість, відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки № 759 від 31.05.2019 р.) і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, зі змінами), а її автор Лю Ян заслуговує присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 01 Освіта/Педагогіка, за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт.

Рецензент:

кандидат наук з фізичного виховання та спорту,
доцент, завідувач кафедри спортивних ігор
Національного університету
фізичного виховання і спорту України

Світлана ШУТОВА